

СТАТИСТИКА

УДК 330.3:331.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/28.12>**Прядко І.В.**

старший викладач кафедри економіки та підприємництва
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6664-0914>

АНАЛІЗ МАЛОГО БІЗНЕСУ: КІЛЬКІСНІ ТА ЯКІСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В статті розглянуто кількісні та якісні методи дослідження. Виявлено найбільш поширені методи якісного аналізу, такі як: метод експертних оцінок, методи включеного та невключеного спостереження, фокусоване та глибинне інтерв'ю, кейс-стаді та фокус група. Досліджено сутність даних методів та вказані їх основні недоліки. Також проведено аналіз найбільш поширених кількісних методів проведення економічних досліджень: математичних, статистичних та економетричних. Зазначена сфера їх використання, вказані основні недоліки. В статті здійснена порівняльна характеристика кількісних та якісних методів у таких аспектах як сфера та мета застосування, задачі, які розв'язуються за допомогою даних методів, та формати презентації даних. Запропоновано методи, які доцільно застосовувати при дослідженні малого бізнесу.

Ключові слова: методи економічних досліджень, метод аналізу малого бізнесу, кількісний метод дослідження, якісний метод дослідження, аналіз малого бізнесу.

Постановка проблеми. Процес розвитку малого бізнесу в нашій країні характеризується значними труднощами навіть у довоєнний період. Як результат – кількість суб'єктів малого підприємництва за період 2010–2021 рр. щорічно скорочувалась в середньому на 1%.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі існує багато досліджень, які розкривають актуальні питання, що стосуються функціонування малого бізнесу в Україні. Це можуть бути проблеми державного регулювання, проблеми фінансового, інформаційного або кадрового забезпечення малого бізнесу [1–9]. Кожне проведене дослідження базується в тому числі на виборі методу дослідження, який залежить від теми, підходу до аналізу проблеми, наявності та характеру статистичних даних. Існує доволі багато інструментів дослідження, тому питання вибору та обґрунтування методу аналізу малого бізнесу наразі є актуальним як для науковця-дослідника, так і для тих, чия практична діяльність пов'язана з даною сферою.

Метою даної статті є оцінка методів якісного та кількісного аналізу малого бізнесу в залежності від контексту поставленої проблеми та виявлення найбільш популярних.

Вклад основного матеріалу дослідження. Методи економічних досліджень з точки зору способу обґрунтування поділяються на якісні та кількісні.

Поширеність кількісних методів дослідження розпочалась приблизно в першій третині минулого сторіччя. Тоді в економіці стали активно застосовувати математичний апарат. Це дозволило розв'язувати задачі прогнозування соціально-економічних явищ, оптимізації процесів, встановлення та дослідження взаємозв'язків. Поступово така популяризація мате-

матичних інструментів в економічних дослідженнях призвела до того, що наразі кількісні методи суттєво перевищують у застосуванні якісні.

Проте наприкінці 20 століття стала лунати критика щодо надмірної математизації економічної теорії, досліджувались явища та процеси, які неможливо було описати мовою математики. Це змушувало дослідників розширювати свій інструментарій та активізувати використання якісних методів дослідження.

Кількісні методи – це методи економічних досліджень, які направлені на перевірку запропонованих гіпотез з використанням формалізованого інструментарію.

Якісні методи – методи економічних досліджень, які дозволяють усвідомити та пояснити соціально-економічні явища та процеси, де об'єктом дослідження є людина та організація в визначеній ситуації [10].

Проведемо аналіз найбільш популярних методів якісного аналізу, які застосовуються в економічних дослідженнях (див. табл. 1).

Таким чином можна зробити висновок, що якісні методи в своїй більшості суб'єктивні, нечіткі та слабо-структуровані.

Кількісні методи в економічних дослідженнях наразі доволі популярні. Вони дозволяють виявити суттєвості соціально-економічних явищ та процесів та формалізувати їх у вигляді моделей, дослідити взаємозв'язки та здійснити прогнозування.

Проведемо аналіз кількісних методів дослідження, які є найбільш популярні в економічних дослідженнях. Такими методами виступають математичні, статистичні та економетричні методи (див. табл. 2).

Таким чином, використання кількісних методів в аналізі економічних явищ та процесів вимагає наявності спеціалізованих знань та навичок, застосування комп'ютерних програм, переднього аналізу статис-

Таблиця 1 – Якісні методи аналізу в дослідженні економічних явищ та процесів

Метод якісного аналізу	Сутність методу	Основні недоліки
Методи експертних оцінок (опитування, метод мозкових атак, метод синектики, метод Делфі)	Засновується на думках експертів певної галузі, коли відсутня можливість отримати результат іншими методами або використання інших методів є трудозатратним, недостовірним або потребує значних витрат.	Суб'єктивність думок експертів, трудозатратність у процедурі збирання інформації, відсутність гарантій щодо отриманих результатів
Метод включеного спостереження	Дослідник є повноцінним учасником групи, що досліджується, інші члени групи можуть не знати, що відбувається спостереження. Це дозволяє швидко та безперешкодно зібрати інформацію.	Суб'єктивність дослідника, якщо він емоційно втягується в процес
Метод невключеного спостереження	Дослідник частково виступає як зовнішній спостерігач, частково як член сукупності, яка досліджується.	Питання щодо етичності процесу при використанні фото- або відео- спостереження; Нездатність об'єктивно оцінити результат, якщо дослідник не до кінця втягнутий до досліджуваного процесу
Фокусоване інтерв'ю	Дослідник спілкується безпосередньо з респондентом, який надає розгорнуті точні відповіді.	Відповіді респондента залежать від його розуміння питання та від ступеня довіри до персони інтерв'юера
Глибинне інтерв'ю	Тривала бесіда за загальною програмою, але без уточнення конкретних питань. Мінімальний рівень стандартизації. Можливість отримати якісну інформацію по великому обсягу питань	Може бути довготривалим (до 3 годин). Опитують невеликий масив респондентів
Метод «Історія життя»	Відтворюються історії респондентів, які дають розуміння соціально-економічних явищ або процесів, допомагає зрозуміти розбіжності у сприйнятті в залежності від соціальної групи, статі, віку	Залежить від можливості респондента зорієнтуватися в хронологічній послідовності. Великий ступінь суб'єктивізму.
Кейс-стаді	Етапи: Формулювання проблеми, вибір кейсів та визначення методів аналізу та збору інформації, збір даних, оцінка та аналіз даних, підготовка доповіді	Слабка структурованість, результати не завжди можна застосувати до інших ситуацій
Фокус-група	Групі 6–12 осіб пропонують провести дискусію на певну тему. Спостерігач фіксує основні моменти	Високі вимоги до вмінь інтерв'юера, проблеми з репрезентативністю вибірки опитаних

Джерело: складено автором за [11; 12]

Таблиця 2 – Кількісні методи аналізу в економіці

Назва методів	Сфера використання	Основні недоліки
Математичні методи	Методи елементарної математики: складання балансів, розрахунок потреб фірми в матеріальних ресурсах тощо. Методи вищої математики: використовується для вирішення аналітичних задач (факторний аналіз)	Потребує знань з диференціального та інтегрального числення.
Статистичні методи	Проведення вибіркового дослідження, розрахунок індексів та узагальнюючих характеристик. Дисперсійний аналіз з метою виявлення причинно-наслідкових зв'язків, дослідження зміни динаміки показників	Потребує спеціалізованих знань, вмінь та навичок. Вимагає масовості одиниць дослідження для виявлення закономірностей Вимагає якісної однорідності статистичної сукупності для розрахунку узагальнюючих показників та проведення кореляційного чи регресійного аналізу
Економетричні методи	Виявлення ступеня впливу фактору на результат (кореляційний аналіз), дослідження причинно-наслідкових зв'язків та прогнозування (регресійний аналіз)	Потребує спеціалізованих знань, вмінь та навичок. Вимагає підпорядкованості одиниць сукупності нормальному закону розподілу. Вимагає перевірки кожної кореляційно-регресійної моделі на адекватність, статистичну значимість та наявність економетричних недоліків.
Методи математичного програмування	Оптимізація явищ та процесів на підприємствах, дослідження систем масового обслуговування, аналіз та управління ризиком	Потребує спеціалізованих знань, вмінь та навичок. Обмеженість використання (графічний метод). Обмеженість та трудомісткість сфери використання математичних моделей

Джерело: складено автором на основі [12]

тичних даних на відсутність викидів, однорідність та достатню їх кількість.

Аналізуючи вище зазначене можна виявити основні відмінності двох методів (див. табл. 3)

Таким чином, метою використання кількісних методів в економічних дослідженнях є виявлення закономірностей та пошук універсальних законів; якісних – відображення розуміння сутності явища чи процесу, що досліджується.

З огляду на вище зазначене виявімо методи, які доцільно застосовувати при аналізі малого бізнесу (див. табл. 4). Для цього скористаємось моделлю, де забезпечення розвитку малого бізнесу виглядає наступним чином [13]:

$$f_{зрт} = \{\PhiЗ; K; I; Нпр; B; Inc\}, \quad (1)$$

де $f_{зрт}$ – функція забезпечення розвитку малих підприємств;

$\PhiЗ$ – фінансове-кредитне забезпечення;

K – кадрове забезпечення;

I – інформаційне забезпечення;

$Нпр$ – нормативно-правове забезпечення

B – виробниче забезпечення

Inc – інституційне забезпечення.

Запропоновані методи кількісного та якісного аналізу доповнюють один одного та дозволяють максимально розкрити конкретні задачі у сферах аналізу малого бізнесу.

Таблиця 3 – Порівняльна характеристика якісного та кількісного методів

Характеристика	Якісний метод	Кількісний метод
Сфера застосування	Переважно мікрорівень	Мікро-, мезо- та макрорівні
Мета застосування	Розуміння явища чи процесу	Виділити та формально описати найбільш суттєві закономірності
Основні задачі	Дослідження загальної картини явища, інтерпретація явища	Дослідження параметрів явища та виявлення зв'язків між цими параметрами
Формат презентації даних	Документи, дискусії, звіти	Індекси, показники, рівняння, графіки, моделі
Методи збору даних та строки аналізу	Переважно первинне спостереження, аналіз відбувається одночасно зі збором даних	Вторинне спостереження, аналіз відбувається після збору даних
Застосування типових методів аналізу	Описові методи	Переважно статистичні та економетричні методи
Роль в аналізі	Вивчення сутності об'єкта дослідження	Тестування гіпотез, виявлення законів та закономірностей

Джерело: складено автором на основі [11]

Таблиця 4 – Методи аналізу малого бізнесу

Складова забезпечення малого бізнесу	Методи	Реалізація методів
1	2	3
Нормативно-правове забезпечення	Економетричний метод (фіктивні змінні)	Встановлення залежності між фінансовим результатом малого підприємства та змінами у законодавстві
	Інтерв'ю, метод експертних оцінок	Оцінка рівня задоволеності підприємців малого бізнесу наявним нормативно-правовим забезпеченням
Інформаційне забезпечення	Метод Делфі	Дослідження проблеми асиметричності інформації
	Статистичний метод	Оцінка динаміки в процесах інформаційного забезпечення, визначення величини впливу наявності інформаційного забезпечення на розвиток малого бізнесу
Виробниче забезпечення	Статистичний метод	Оцінка наявності та визначення структурних змін в процесах виробничого забезпечення
	Економетричний метод	Визначення факторів впливу на процеси виробничого забезпечення. Прогнозування.
	Математичний метод	Складання математичних моделей оптимізації виробництва на підприємствах малого бізнесу
	Коефіцієнтний метод	Оцінка виробничого забезпечення малого бізнесу
Інституційне забезпечення	Статистичний аналіз	Вплив використання грантів або національних (регіональних) програм або проектів на розвиток сфери малого бізнесу, забезпеченість інвестиційними та кредитними установами
	Інтерв'ю, метод експертних оцінок	Оцінка рівня задоволеності підприємців малого бізнесу наявним інституційним забезпеченням
Кадрове забезпечення	Статистичний метод	Аналіз забезпеченості підприємств малого бізнесу кадрами, динаміка та структурні зрушення.
	Інтерв'ю, опитування, спостереження	Визначення якості кадрового забезпечення. Визначення проблем в процесах кадрового забезпечення малого бізнесу.

Продовження Таблиці 4

1	2	3
Фінансово-кредитне забезпечення	Метод рейтингування	Визначення ступеню сприятливості кредитних установ до фінансування підприємств малого бізнесу
	Економетричний метод	Прогнозування основних показників в процесах фінансово-кредитного забезпечення
	Математичний метод, метод побудови дерева рішень	Задачі оптимізації інвестиційного портфелю підприємств малого бізнесу, дослідження теоретичних засад забезпечення розвитку малого бізнесу за допомогою інституційних установ
	Статистичний метод	Дослідження динаміки змін показників у процесах фінансово-кредитного забезпечення, дослідження факторів впливу на фінансово-кредитне забезпечення, оцінка стану фінансово-кредитного забезпечення.

Джерело: складено автором на основі [13]

Висновки. З поміж існуючих методів дослідження економічних явищ та процесів було обрано якісні та кількісні, оскільки саме вони є найбільш застосованими в економічних сферах. Виявлено, що найбільш поширеними є кількісні методи, а саме статистичний і економетричний. Проте ці методи дослідження є непопулярними в практичній діяльності суб'єктів малого бізнесу. Це пов'язано в першу чергу з вимогою масовості явищ та процесів, що важко забезпечити малому бізнесу. Також застосування статистичного та особливо економетричного методу потребує наявності спеціалізованих знань та вмінь. Станом на сьогодні найбільш популярним інструментом для дослідження ринку, реакції покупців, змін попиту в малому бізнесі є опитування в соціальних мережах [14]. Якщо говорити про аналіз малих підприємств з точки

зору організаційно-економічного механізму розвитку малого бізнесу, то саме комбінація якісного та кількісних методів забезпечує найвищу ефективність наряду з використанням інших методів дослідження. Кількісні методи доцільно використовувати для дослідження системних проблем з метою перевірки гіпотез, встановлення взаємозв'язків, виявлення закономірностей та законів розвитку малого бізнесу. Якісні методи дозволяють аналітично опрацювати данні, які були зібрані різними способами і з різних джерел. Але саме одночасне застосування обох методів являє собою більш повне дослідження: якісні методи можна використовувати як пояснення результатів отриманих при використанні кількісних методів. В свою чергу кількісні методи (коли їх можна застосувати) корисні для валідації якісних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Біломістний О.М. Особливості кредитування малого бізнесу в зарубіжних країнах. *Регіональна економіка*. 2013. № 1. С. 171–177.
2. Бубенко І.В., Разінкова В. П. Оцінка впливу залучення позикових коштів на ефективність діяльності підприємства. *Економіка. Управління. Інновації*. 2009. № 2. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=EJ000036/2009/2 (дата звернення: 15.05.2023).
3. Васильєва Д.В. Актуальні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні. *Регулювання економіки*. 2011. № 3. С. 188–196.
4. Гальцова О.Л. Фінансування розвитку малого бізнесу: проблеми ефективного використання інноваційної складової. *Економіка та управління національним господарством*. 2016. № 5. С. 54–56.
5. Грабовецький Б.Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрями використання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.
6. Дашко І.М. Кадровий потенціал: сутність та фактори його розвитку. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С. 66–68.
7. Євдокімов В.В. Асиметрія бухгалтерської інформації та шляхи її мінімізації. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2011. № 3. С. 135–146.
8. Зубрицька Я.О. Використання кореляційно-регресійного аналізу в управлінні трудовим потенціалом підприємства АПК. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 18. С. 110–118.
9. Кривда О.В., Аушева Г.А. Проблема кредитування малого підприємництва в період фінансової кризи в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/31250> (дата звернення: 15.05.2023).
10. Стрелкова Г., Федосенко М. Основи наукових досліджень. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 120 с.
11. Чмир Т. Якісні методи прогнозування рівня фінансової безпеки підприємства. *Національна економіка*. 2018. № 4. С. 96–98.
12. Юрчук Н.П. Використання економіко-математичних методів в управлінні інноваційним розвитком економічних систем. *Економічні науки*. 2015. № 18. С. 28–32.
13. Стрілець В. Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2019. 457 с.
14. Active campaign. How to do market research for small business. URL: <https://www.activecampaign.com/blog/how-to-do-market-research-for-small-business> (accessed: 30.04.2023).

References:

1. Bilomistnyj O.M. (2013) Peculiarities of small business lending in foreign countries. *Regionalna ekonomika*, no. 1, pp. 171–177.
2. Bubenko I.V. & Razinkova V.P. (2009) Evaluation of the influence of borrowing funds on the efficiency of the enterprise. *Ekononika. Upravlinnja. Innovaciji*, no. 2. Available at: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=U

JRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21C OLORTERMS=0&S21P03=I&S21STR=EJ000036/2009/2 (accessed May 15, 2023).

3. Ghaljcová O.L. (2016) Small business development financing: problems of effective use of the innovative component. *Ekonomika ta upravlinnja nacionalnym ghospodarstvom*, no. 5, p. 54–56.

4. Ghrabovecjkyj B.Je. (2010) *Metody ekspertnykh ocinok: teorija, metodologhija, naprjamy vykorystannja*. Vinnycja: VNTU, 171 p.

5. Dashko I.M. (2017) Personnel potential: essence and factors of its development. *Economy and the state*, no. 1, pp. 66–68.

6. Jevdokimov V.V. (2011) Asymmetry of accounting information and ways to minimize it. *Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh pracj*, no. 3, pp. 135–146.

7. Zubrycja Ja.O. (2013) The use of correlation-regression analysis in the management of the labor potential of an agribusiness enterprise. *Investycji: praktyka ta dosvid*, no.18, pp. 110–118.

8. Kryvda O.V & Ausheva Gh.A. (2016) The problem of lending to small businesses during the financial crisis in Ukraine. *Suchasni problemy ekonomiky i pidpryjemnyctvo*. Available at: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/31250> (accessed May 15, 2023).

9. Strelkova Gh. & Fedosenko M. (2019) *Osnovy naukovykh doslidzhenj*. Kyiv: KPI im. Ighorja Sikorsjkogho, 120 p.

10. Chmyr T. (2018) Qualitative methods of forecasting the level of financial security of the enterprise. *Nacionaljna ekonomika*, no. 4, pp. 96–98.

11. Jurchuk N.P. (2015) The use of economic and mathematical methods in the management of innovative development of economic systems. *Ekonomichni nauky*, no. 18, p. 28–32.

12. Strilec V. (2019) *Zabezpechennja rozvytku malykh pidpryjemstv: teorija, metodologhija, praktyka*. Poltava: PUET, 457 p.

13. Active campaign (2021). How to do market research for small business. Available at: <https://www.activecampaign.com/blog/how-to-do-market-research-for-small-business> (accessed April 30, 2023). [in English]

Priadko Iryna

Petro Mohyla Black Sea National University

THE SMALL BUSINESS ANALYSIS: QUALITATIVE AND QUANTITATIVE RESEARCH METHODS

The economic literature has many studies that reveal actual issues related to the functioning of small businesses in Ukraine. Each conducted study is based, among other things, on the choice of a research method, which depends on the topic, the approach to the analysis of the problem, the availability and nature of statistical data. There are quite a lot of research tools, so the question of choosing and justifying the method of small business analysis is currently relevant both for a research scientist and for those whose practical activities are related to this field. The purpose of the article is to assess the methods of qualitative and quantitative analysis of small business depending on the context of the problem and to identify the most popular methods. Quantitative and qualitative research methods are considered in the article. The most common methods of qualitative analysis are identified, such as: the method of expert evaluations, methods of included and excluded observation, focused and in-depth interviews, case studies, and focus groups. The essence of these methods was studied and their main shortcomings were indicated in the article. An analysis of the most common quantitative methods of conducting economic research was also carried out. It was found that statistical, mathematical and econometric methods are the most popular among quantitative methods of economic research. The scope of their use is specified, the main disadvantages are indicated. The article provides a comparative characterization of quantitative and qualitative methods in such aspects as the scope and purpose of application, problems that are solved using these methods, and data presentation formats. The methods that are appropriate to use in the study of small business are proposed. It was found that the most common are quantitative methods, namely statistical and econometric. However, these research methods are unpopular in the practical activities of small business entities. It was concluded that the combination of qualitative and quantitative methods provides the highest efficiency along with the use of other research methods. Quantitative methods should be used to investigate systemic problems in order to test hypotheses, establish relationships, identify patterns and laws of small business development. Qualitative methods allow analytical processing of data that were collected in different ways and from different sources, qualitative methods can be used as an explanation of the results obtained when using quantitative methods.

Keywords: economic research methods, small business analysis method, quantitative research method, qualitative research method, small business analysis.

JEL classification: C10, C19, C60, E23